

П. Т. Саблук*д-р екон. наук, академік НААН***Л. І. Курило***д-р екон. наук
м. Київ*

ЕКОНОМІЧНІ ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УПРАВЛІННІ АГРАРНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Постановка проблеми. Характерною особливістю агропромислового виробництва є його територіальна розосередженість. Без доведення кожному суб'єкту господарювання, його підрозділам і окремим виконавцям робіт, необхідної інформації управляти цією сферою практично неможливо. Тому дуже важливою є продумана система організації управління АПК, що має охопити всі його суб'єкти як у територіальному (горизонтальному), так і у вертикальному розрізах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені питання досліджувались у роботах О. Г. Булавка, В. С. Дієсперова, М. Ф. Кропивка, М. Й. Маліка, Ю. О. Лупенка, О. Г. Шпикуляка, В. Я. Месель-Веселяка [1–6]. Окремі аспекти, зокрема щодо вдосконалення взаємодії науки і освіти, регулювання розвитку підприємництва, в роботах О. І. Амоші [7], В. І. Ляшенка [8] та інших науковців. Метою даної статті є пошук шляхів охоплення всіх суб'єктів аграрного ринку у територіальному та вертикальному розрізах за рахунок чіткої системи організації управління АПК.

Виклад основних результатів дослідження. У даний час на макрорівні створено цілу низку державних і громадських структур, які утворили розгалужену мережу своїх органів в областях, районах, сільських населених пунктах. Однак їхня робота з точки зору узгодженості, системності й комплексності функціонування та розвитку сільських територій, розміщення на них суб'єктів господарювання в абсолютній більшості випадків не взаємозв'язані й між собою не узгоджені. Наявні, наприклад, різноманітні громадські організації здебільшого функціонують самі по собі й не націлені на досягнення високих кінцевих результатів суб'єктів господарювання у сільських населених пунктах (їх на Україні 28 500 од.), облаштування конкретних територій, на яких вони розташовані і де проживають селяни (16 млн).

Тому виникла об'єктивна потреба скоординувати їхню діяльність, визначити роль і місце кожного для досягнення бажаних кінцевих результатів. Із цією метою в кожній області під керівництвом першої особи слід було б створити економічний центр розвитку сільських територій, на необхідність яких, як форми управління, вказується в зверненнях перших осіб держави.

До їх складу слід ввести господарників та науковців, в першу чергу спеціалістів економічного профілю, усіх існуючих на території області державних і приватних інституцій, громадських організацій, підприємств незалежно від відомчого підпорядкування. Об'єктом інтересу цих центрів повинен стати кожний район (можливо на правах їхніх філіалів), сільський населений пункт, (включаючи людей, які там проживають), суб'єкт господарювання. Єдина мета роботи центрів під мето-

дологічним керівництвом центральних державних, наукових і громадських організацій держави — підвищення економічного і соціального рівня життя сільських жителів. Адже становище, коли урожайність культур, продуктивність худоби, фондооснащеність аграрного виробництва в 3 рази і більше нижчі, ніж у країнах Європи, США не витримує ніякої критики. Немає ніякого пояснення тому, що рівень оплати праці в цій сфері на 40 % нижчий, ніж у середньому по державі. І це в ситуації, коли всі чудово розуміють, що перспективи розвитку має та держава, в якій розвиваються не тільки міста, а й уся її територія. Особливо це стосується України та її аграрного сектору.

В першу чергу всім слід зрозуміти, що в основі економічної і фінансової діяльності держави є економіка і фінанси підприємств, суб'єктів господарювання. Якщо будуть позитивні результати в нижній ланці виробництва, такі ж результати будуть і в державі. Центр ваги всіх ієрархічних ланок управління від державного до районного рівня повинен бути направлений на первинні ланки виробництва. Зокрема сьогодні вкрай необхідно:

1) провести необхідну роз'яснювальну роботу серед селян про об'єктивну необхідність проведення та зміст аграрної реформи і з їх участю зробити все можливе по її завершенню. Слід викоринити з їх голів думку про те, що земля як дар божий не повинна приймати участі у формуванні економічних показників і цін на вироблювану в сільському господарстві продукцію. Така позиція була вигідна більшовикам (комуністам), щоб зробити свою ідеологію привабливою. Під адміністративним тиском вона в окремі періоди для більшовиків (комуністів) спрацьовувала, а для селянства — ніколи. В них з кожним роком зменшувався економічний інтерес до праці в сільському господарстві, збільшувався диспаритет цін і т. под., хоча на з'їздах партії селянське питання розглядалося. А причина тут очевидна — виключення ресурсу землі з економічного обороту з кожним роком відкидало аграрну економіку на узбіччя економічних процесів, що відбувалися в державі і світі. За нашими підрахунками, по цій причині селяни щорічно втрачали і втрачають 3000 грн з кожного гектара сільськогосподарських угідь, а по державі в цілому 120 млрд грн.;

2) створити розгалужену мережу підготовки і перепідготовки кадрів. Знання об'єктивних економічних законів ринкової економіки, формування ціни виробництва, ціни пропозиції, ринкової ціни, прибутку в цій економіці є обов'язковим для всіх і кожного. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання все більше викремлюється в головну і нею повинні займатися підготовлені керівники і спеціалісти, здійснюючи постійний моніторинг цих показників, обговорюючи їх рівень на семінарах, конференціях, нарадах і т. под.;

3) активізувати, аж до охоплення всіх територій, створення різного характеру кооперативів (заготівельних, постачальницьких, кредитних). Крім самих селян їм цю роботу ніхто не зробить, але їх треба навчити цьому. В даний час в Україні є більше 28 тис. сільських населених пунктів, в кожному з яких повинен бути той чи інший обслуговуючий кооператив. На сьогодні таких кооперативів є менше однієї тисячі. А хто ж організує їх ще біля 30 тисяч одиниць. Без загальної ідеології цієї роботи, через центри, досягти цього, на наш погляд, неможливо;

4) розвиток інтеграційних процесів в кожному адміністративно-територіальному районі. Не може бути такого становища, що в половині адміністративних районів держави немає тваринницьких ферм, підприємств по переробці сільськогосподарської продукції. Обґрунтування можливостей їх організації, забезпечення ефективного функціонування повинно стати однією із задач центрів;

5) створення заготівельно-збутової системи. Кожний сільський адміністративний район повинен мати агроторговий дім, функцією якого повинна стати організація заготівлі і реалізація через оптові ринки, по каналах зовнішньої торгівлі, виробленої на території району сільськогосподарської продукції;

6) впровадження і супровід досягнень науково-технічного прогресу, передових і новітніх технологій у виробництво, систему управління, економічну діяльність і т. под.;

7) вирішення економічних і правових проблем власності на майно і землю всіх, хто проживає на сільській території. Власність кожного повинна бути не лише, юридично захищена, а й мати дієвий механізм такого захисту, та на повну силу працювати на її власника і суспільство. Кожний селянин повинен знати свої права, обов'язки і відповідальність за свою власність;

8) участь кожного, хто проживає на сільській території у вирішенні проблем її розвитку. Приблизно до того, як це робиться в релігійній діяльності, слід організувати функціонування інших ділянок суспільного життя громади (дороги, водопостачання, культура і т. под.).

Вирішення проблеми створення запропонованих центрів і заходів впливає з необхідності переведення результатів наукових досліджень у практичну площину, а також створення умов для залучення для цього наявного потенціалу регіональної освіти і науки, посилення координації (рис. 1).

В цілому, основні функції Центру з врахуванням вищеперелічених невідкладних задач можуть бути наступними:

- обговорення і прийняття рішень щодо основних напрямів діяльності агропромислового виробництва на регіональному рівні (району, області);
- розробка програм розвитку агропромислового виробництва і сільських територій;
- розгляд пропозицій щодо ефективного використання наявного потенціалу аграрного сектору, впровадження досягнень аграрної науки у виробництво;
- обговорення питань соціально-економічного розвитку сільських територій;
- прийняття участі у створенні регіонального банку завершених наукових розробок та здійснює допомогу у їх апробації та реалізації.
- здійснення заходів щодо підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу на всіх рівнях;

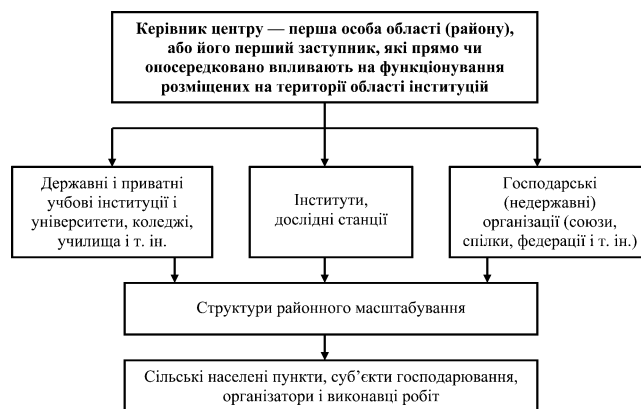

Рис. 1. Організаційна структура економічних центрів розвитку сільських територій

— надання консультаційно-методичної допомоги виробничим підрозділам, сільським радам, районним господарським органам;

— здійснення маркетингової діяльності шляхом організації виставкової діяльності, демонстраційних полігонів, аукціонів;

— встановлення зв'язків із зарубіжними країнами (компаніями) з питань агропромислового виробництва;

— створення сприятливого інвестиційного клімату та обґрунтування проектів з залученням державних, приватних та іноземних інвестицій з метою забезпечення інноваційного розвитку АПК та соціально-економічного розвитку сільських територій.

Нами запропонована організаційна структура Житомирського економічного центру на основі наукових, освітніх закладів, недержавних організацій, суб'єктів господарювання Житомирської області (рис. 2).

Основні завдання Центру:

— аналіз соціально-економічних відносин в АПК області та підготовка пропозицій органам виконавчої влади;

— аналіз розвитку сільських територій області і розробка пропозицій щодо їх соціально-економічного розвитку;

— обґрунтування пропозицій щодо ефективного використання ґрунтово-кліматичного потенціалу, матеріально-технічних, трудових та фінансових ресурсів, передових технологій в агропромисловій діяльності;

— координація роботи освітніх, наукових установ і агроформувань з метою апробації і впровадження новітніх науково-технічних розробок;

— інформаційно-консультаційне забезпечення державних та недержавних установ і організацій аграрної сфери області, району, сільської території;

— налагодження комерційних зв'язків з зарубіжними партнерами в сфері науки, освіти і агровиробництва. Рішення, що приймаються на засіданнях Центру доводяться керівникам обласних, районних і сільських територій, навчальних закладів і громадських організацій аграрного профілю.

Обсяг фінансування Центру формується на етапі розробки програми наукового забезпечення агропромислового виробництва області за рахунок:

місцевих бюджетів; надходження коштів від виконання наукових інноваційно-інвестиційних регіональних програм і проектів, робіт здійснюваних на договірних засадах; благодійних внесків.

Рис. 2. Організаційна структура Житомирського економічного центру розвитку сільських територій

Важливим питанням розвитку сільськогосподарського виробництва та сільських територій є інформаційне забезпечення, зокрема забезпечення інноваційної діяльності в аграрній сфері. Для цього вкрай необхідно створити мережу центрів як на місцях, так і в Інтернет-мережі. З кожного напрямку інноваційної діяльності доцільно створити інформаційний портал, що інтегруватиме відомості про теоретичні та науково-прикладні досягнення у вибраній сфері, наявні інформаційні ресурси, організації та фахівців, які займаються даною проблематикою, тощо. Наявність такого порталу сприятиме досягненню оперативності інформаційного забезпечення, розвитку відповідних наукових і прикладних напрямів. Економічні центри та сільськогосподарські дорадчі служби повинні містити всю необхідну законодавчу базу зі створення та реалізації інновацій, а також базу інновацій-пропозицій, інформацію про мережу організацій, наукових установ, які займаються розробками. Крім того, доцільним є формування бази суб'єктів, які хотіли б мати доступ до інноваційної продукції, з метою можливості отримання інформації про розробників, виробників необхідної інноваційної продукції і своєчасного використання цієї інформації суб'єктами сільськогосподарської інноваційної діяльності (фермерські господарства, господарські товариства тощо).

Інноваційна діяльність дає очікувані результати тільки при раціональній організації. Причому досвід розвитку світових економік довів, що найбільш результативною ця діяльність є при орієнтації, в основному, на регіональні потреби в інноваціях. В умовах обмежених бюджетних ресурсів для підтримання інноваційної діяльності необхідно створити позабюджетний фонд інновацій. Для підприємств і організацій науково-інноваційної сфери передбачити зниження процентної ставки кредитів за рахунок обласного бюджету; розвиток центрів щодо підтримки підприємств, які впроваджують інноваційну продукцію, субсидування частини витрат,

пов'язаних із розвитком малого інноваційного підприємства (на обласному і районному рівнях).

Для активізації інноваційної діяльності необхідно залучати кошти підприємницького сектора, реалізувати проекти державно-приватного партнерства, створювати інвестиційний фонд, розвивати малий і середній бізнес, розвивати інноваційну інфраструктуру, стимулювати інноваційний процес. Всі ці функції по координації процесу повинні взяти на себе Центри економічного розвитку як найбільш орієнтовані і наближені ланки до регіональних потреб виробництва і сільських територій.

Висновки. В розвинених країнах світу в основі дій владних структур головною турботою наукових інституцій є фермер, житель сільського населеного пункту. Такий підхід до низинних ланок виробництва слід повсюдно забезпечити і в Україні. Досягти цього можливо лише шляхом створення економічних центрів в регіонах (областях і районах), які б займалися питаннями розвитку сільських територій.

Регіональний рівень найбільш наближений до сільгоспвиробника, враховує специфіку, можливості й ресурси, у тому числі фінансові, для впровадження інновацій в аграрне виробництво, його модернізації. При цьому зміст аграрної освіти і науки повинен органічно відповідати потребам сільськогосподарського виробництва і максимально бути наближеним до нього.

Список використаних джерел

1. Кропивко М. Ф. Організаційні форми впровадження інновацій в агропромислове виробництво з використанням потенціалу аграрної науки / М. Ф. Кропивко, Т. С. Орлова // Економіка АПК. — 2007. — № 7. — С. 11–18.
2. Малік М. Й. Підприємництво у розвитку аграрного ринку / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. — 2007. — № 11. — С. 138–149.
3. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 182 с.
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: моногр. / [Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. та ін.]. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 706 с.
5. Булавка О. Г. Стан та проблеми управління соціальним розвитком сільських територій — вітчизняний та світовий досвід / Булавка О. Г. // Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій; за ред. П. Т. Саблука, М. Ф. Кропивка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — С. 156–176.
6. Дієсперов В. С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення / В. С. Дієсперов. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 216 с.
7. Амоша О. І. Підгрунтя інноваційного розвитку. Проблеми і перспективи взаємодії академічної науки й освіти / О. Амоша, А. Землянкін, Г. Моїсєєв // Вісн. НАН України. — 2006. — № 10. — С. 3–16.
8. Ляшенко В. І. Регулювання розвитку малого підприємництва в Україні: проблеми і пути рішення: монографія / В. І. Ляшенко / НАН України. Ін-т економіки промисловості. — Донецьк, 2007. — 452 с.